

VEGYESEK.

Hongrieur, hongroyeur. Tagányi úr megtisztelő felszólításának engedve, készséggel elmondom, amit e tárgyat illetőleg eddig föl kutatnom sikerült, annnyival is inkább, mert erről a Pallas nagy lexicon „*Timárság*“ czimű czikkében, állítólag *De la Lande* után, több téves állítással találkozunk.

Mindenekelőtt sietek megjegyezni, hogy ámbár e két szó megvan pl. Littré, Larousse, Bescherelle stb. szótáraiban, a lexicographusok nem adnak semmi dátumot s azért az ő révükön nem tudjuk meg, hogy a két szó mióta honos a francia nyelvben. Annnyiban azonban egyetértenek, hogy mindkét szó hazánk francia nevének, „Hongrie“-nak köszöni eredetét. Godefroy szótárában azonban, mely az ó-francia nyelv-anyagot adja a XV. század végeig e két szó nincs még meg.

Jacques Savary des Bruslons egy munkájából, a *Dictionnaire universel de Commerce*-ből (Páris, 1723—1730) másrészt megtudjuk azt, hogy a bőröknek „magyar módra“ (à la façon de Hongrie) való földolgozásának iparát „csak“ IV. Henrik király honosította meg *Franciaországban* „állítólag alig 110 év előtt“. Ezalatt mindenesetre a XVI. század utolsó évtizedét kell értenünk, még pedig a következő okból. Szerző említi t. i., hogy mielőtt az illető ipart meghonosították volna Franciaországban, a magyar módra földolgozott bőrök fontjának rendes ára 40 sous¹⁾ volt. Miután azonban ezen árucikknek nagy kelendősége vala nemcsak a ménésekben (les haras du royaume), hanem a királyi udvarnál és a hadseregnél is, IV. Henrik egy *Rose* nevű ügyes tímárt, ki a bőrgyártás különféle ágaiban nagy jártassággal bírt, elküldötte hazánkba, hogy az itten gyakorlatban álló bőrgyártási módszereket el lesse. Rose sikerrel járt el küldetésében s hazaérve, Franciaországban megvetette alapját a „hongrieurs“ vagy „hongroyeurs“ mesterségének, minek azután az volt a következménye, hogy a „magyar mód“-ra

1) 20 sous tournois = 1 livre tournois,

60 „ „ = 1 écu,

1 sou = 12 deniers = 24 mailles vagy oboles.

kidolgozott bőröknek ára, még az időközben kitört háborus idők daczára is, 20 sous-ra, tehát felényire szállt le. Már pedig e háboruk alatt másokat nem érthetünk, mint azokat, melyeket IV. Henrik király uralkodásának elején folytatott pártütő főurai ellen körülbelül 1598-ig, midőn t. i. ő visszatért a római katholicismusra és a nemzet zöme elismerte őt ezentul királynak.

A látszólagos dátumzavarnak persze az a magyarázatja, hogy ámbár Savary munkájának két első kötete 1723-ban jelent meg, — a harmadik (kiegészítő) kötet 1730-ban — a terjedelmes munkának megírása és sajtó alá való elkészítése több évet vett bizonyára igénybe.

Szerzőnk azt írja továbbá, hogy az ő idejében a hongroyeur-ök nem valának egy testületbe egyesülve, hanem egy társulat számára dolgozának munkabéért (aux gages), mely társulat a XVII. század végén alakult a „magyar bőrök“ (cuirs de Hongrie) gyártásának „utánzására“. A gyár vagy gyárak eleintén Páris mellett *Saint-Denis*-ben dolgoztak. A társulat keletkezése idején nem tett semmit szabadalmainak megvédésére, s csak 1702-ben márczius havában eszközölte ki első kiváltságlevelét s ez is oly lazán volt fogalmazva, hogy három évvel később, azaz 1705. márczius havában újabb kiváltságlevelet kellett kieszközölnie, még pedig az időközben átalakult iparviszonyok folytán tetemes pénz-áldozatok árán. Hogy Rose ideje óta az említett társulat megalakulásáig, tehát az egész XVII. század folyamában mi volt sorsa az új iparnak, azt szerzőnk nem említi.

Savary részletesen írja le a szóban forgó *börggyártásnál követett módszert* is, melyből megtudjuk, hogy ámbár az ökor-, tehén-, ló- és borjubőr egyaránt alkalmasnak bizonyult a gyártásra, főleg mégis csak ökörbőröket dolgoztak föl e célra, melyeket illő megmosás és késsel való megkoppasztás után konyhasó és timsó keverékből készült csávában áztattak rövid ideig; és újra megmosván, még mielőtt teljesen megszáradhattak volna, egyik oldalukon tintafeketével (noir d'ancre) befestettek, melytől a „*couleur de Hongrie*“ néven ismeretes, szürkébe hajló színt kapták. Végül számos apróbb műtét után a bőröket olvasztott, de nem tulságosan forró fagygyúval fenték be.

Etymologusainknak kell eldönteniök, hogy a „*tímár*“ és „*timsó*“ szók között van-e valami összefüggés, épügy mint megfelelőleg a latinban az „*aluta*“ és „*alumen*“ között.

Kropf Lajos.